Az akadémikus, akinek két szülőfaluja volt

Nyolcvanötödik születésnapján találkoztam vele utoljára Marosvásárhelyen, a Kultúrpalota kistermében, 2024 szeptemberének végén. A rá jellemző szerénységgel fogadta a jókívánságokat, s az ugyancsak rá jellemző módon brillírozva válaszolt az őt kérdező kiadó és hadtörténész páros kérdéseire és beszélt frissen megjelent kötetéről. A sokadikról, nagyon sokadikról immár. Egy korábbi interjúban számolt be kérdéseimre válaszolva olvasóinknak életéről és munkásságáról, elmondva, hogy bár hadiárvaként nőtt fel, két felcsíki falut is szülőfalujának tud – Karcfalvát, ahol született, és Csíkmadarast, ahol nevelkedett –, de ami a legfontosabb számára: mindkét falu a saját szülöttjének tekinti. Középiskolai tanulmányait Csíkszeredában kezdte magántanulóként – gyakran kerékpárral járt be a gimnáziumba –, majd Nagybányán folytatta. A történelem érdekelte, de nem vonzotta a tanári munka, inkább a kutatást választotta. Kolozsváron diplomázott 1963-ban, majd megkezdte áldásos tevékenységét, a székelység múltjának kutatását a marosvásárhelyi állami levéltárban. Korábban említett beszélgetésünkben azt is felelevenítette, hogy a rendszerváltásig csupán három tanulmányt közölt magyar nyelven, 1990 után adatott meg számára, hogy magyarul közölje munkáit. Már ötvenéves múlt akkor, abban a korban szerencsésebb helyen született és tevékenykedő pályatársai már kiteljesedett életművet alkottak. „Lemaradását" azonban hamar behozta, ledolgozta, ugyanis az egyre embertelenebb pártállami időszakban is kutatott, anyagot gyűjtött, legalább négy-öt átfogó témában készült arra, hogy majd megírhatja műveit – ha eljön annak is az ideje. És megérhette, hogy eljött, az általa kutatott és feldolgozott hatalmas adathalmazt szintetizálta, könyvekben öltött testet, évente egy-két vaskos kötete látott napvilágot, emellett tudománynépszerűsítő munkát is végzett, írásaival jelen volt a marosvásárhelyi napisajtó mellett lapunkban is, a kilencvenes évek elején sorozatban közöltük történelmi, helytörténeti írásait. Munkája jelentőségét igazolja az a tény, hogy 2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjai sorába választotta, addigra 19 önálló vagy társszerzőkkel együtt írt kötete jelent meg, 9 kötetet szerkesztett, 14 könyvfejezetet és 86 folyóiratcikket és tanulmányt írt. Utána is ugyanabban a gyors egymásutánban jelentek meg kötetei, az utóbbi években a tempót romló egészségi állapota fogta vissza. Tegnap kaptam megrendítő halálhírét. Távozásával egy kiemelkedő teljesítményű tudóssal, elkötelezett népnevelővel lett szegényebb közösségünk. Beszélgetéseink emlékét, hangulatát kedves emlékeim között őrzöm.

Fotó: Sarány István

Sarány István

Búcsú Pál-Antal Sándortól

87 esztendős korában november 16-án elhunyt dr. Pál-Antal Sándor levéltáros, történész, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, Marosvásárhely díszpolgára.

Karcfalván született 1939. szeptember 26-án, de családilag Csíkmadarashoz is kötődött. Otthonuk könyvtárában olvasott először szépirodalmi műveket a magyar történelem nagy eseményeiről. Ezt az indíttatást követték a csíkszeredai és a nagybányai iskolai évek. Komoly szakmai tudásra a kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetem történelem karán tett szert, ahol 1963-ban szakdolgozatát is megvédte. Ugyanebben az esztendőben levéltárosként a marosvásárhelyi állami levéltárhoz került. Szakmai pályafutásának rendszerváltás előtti időszakát az adatgyűjtés, a szakmai formálódás jellemezte, amikor ugyan egyre magasabbra emelkedett a levéltári ranglétrán, de közlési lehetősége ekkor – a kortársakhoz hasonlóan – szűk keretek között mozgott.

Korai, majd 1990 után megjelent publikációi és előadásai zömében szűkebb hazája, a Székelyföld történetét taglalják. Önálló köteteinek, tanulmányainak és ismeretterjesztő írásainak a száma meghaladja a három és félszázat. Közülük kiemelhetők a levéltári állományismertetők, forráspublikációk, településmonográfiák, életrajzok, intézménytörténetek, illetve Csík- és Marosszék 1848–1849-es eseményei. Érdemes végigkövetni ezt a sokrétű és klaszszikus szakmai életutat, ahol az átfogó monográfiák megjelenését többéves vagy akár évtizedes kutatás és tanulmánysor előzte meg. Sanyi bácsi – ahogyan őt egy szűkebb baráti körben szólítottuk – a Csík- és Marosszékről szóló írásai mellett, a 2018-ban megjelent Marosvásárhely vízellátás története című kötetére volt a legbüszkébb, hisz ennek megírása nemcsak történészi képességeket feltételezett, hanem bele kellett ásnia magát a mérnöki és műszaki fogalmak tömkelegébe is. Neki köszönhetjük Marosvásárhely első tudományos igénnyel megírt kétkötetes történetét, amely 1849-ig dolgozta fel a település múltját.

Szakmai szerkesztője volt több tucat tanulmánykötetnek, amelyek közül az általa elindított két sorozatot a Marosvásárhely történetéből és a Maros megyei magyarság történetéből címűt emelnénk ki. A kötetek az Erdélyi Múzem-Egyesület marosvásárhelyi magyar tudomány napi konferenciák tanulmányit gyűjtötték egybe.

Levéltárosként és történészként számos elismerésben részesült. Tagja volt a román és a magyar levéltárosok egyesületének, elnöke az Erdélyi Múzeum-Egyesület marosvásárhelyi fiókjának. 2010-től pedig az MTA külső tagja. Munkásságáért és életművéért megkapta többek között a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét, a Pauler Gyula- és a Gábor Áron-díjat. Pál-Antal Sándor szó szerint az utolsó pillanatig alkotó ember maradt. Utolsó tanulmányai 2025-ben jelentek meg. Néhány munkája még szerkesztés alatt áll. Műveinek fő gondozója és kiadója, a Mentor Könyvek kiadó jelenleg a visszaemlékezéseit rendezi sajtó alá.

2019-ben, 80. születésnapja alkalmából köszöntőkötettel tisztelgett előtte az erdélyi és a magyarországi levéltárosok és történészek közössége. Pál-Antal Sándor nemcsak egyszemélyes műhely volt, hanem a Székelyföld és az újkor történelmével foglalkozó történészek számára az a megkerülhetetlen szakember, aki tudását szívesen megosztotta az ifjakkal, akik közül soknak pályaindítója volt.

Ma hálával gondolhatunk Pál-Antal Sándorra és életművére. Ez a hála azonban másokért is szól. Mindenekelőtt egy olyan élettársért és családért, amely szilárd hátteret biztosított az alkotómunkához és azokért az intézményekért, amelyek felismerték a benne rejlő értékeket és támogatták munkáját.

Nehéz és fájdalmas elbúcsúzni az örökké író embertől, az időskorában is friss elmével alkotó tudóstól. Köszönjük Pál-Antal Sándornak a tanítást, az örökül hagyott műveket, és Sanyi bácsinak a barátságot, amellyel minket megtisztelt!

László Lóránt és Berekméri Árpád Róbert